

שיעור בענין לימוד המקרא מאת הרה"ג ר' יו"ט זילברמן שליט"א

אנחנו באים לדבר על דבר שהוא כ"כ פשוט שהוא מיסודות הדת, שזה לימוד המקרא. וזה שצריך לדבר על זה, זה כמ"ש בתחילת המס"י שכפי רוב פרסומם וכנגד שאמתתם גלויה לכל, ההעלם מהם מצוי מאד. ישנם עשרות מאמרי חז"ל שהתורה מחולקת לג' חלקים: מקרא, משנה, תלמוד. ונדרש מן הפסוק בגמ' ברכות (ה.) "ואתנה לכם את לוחות האבן והתורה" זה מקרא, "והמצוה" זו משנה, "אשר כתבתי" אלו נביאים וכתובים, 'להורותם' זה גמרא, מלמד שכולם ניתנו למשה מסיני. וכן אמרו (קידושין ל.) לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא, שליש במשנה ושליש בתלמוד, וכן נפסק להלכה.

חולשה בלימוד המקרא במשך הדורות

אבל דא עקא שבמשך הדורות חלק הגמרא היה חזק בעם ישראל, ואילו המקרא והמשנה היה רפוי. הרא"ש כותב כשהגיע לספרד, שבני ספרד רגילים בפסוק ובאשכנז אינם רגילים בפסוק, והיינו מקרא, זאת אומרת שכבר בזמן הרא"ש, באשכנז לימוד המקרא היה רפוי. ר' שבתי שעפטיל הורביץ בן השל"ה כותב בספרו ווי העמודים, בעברי בק"ק אמסטרדם, ראיתי שהקטנים לומדים המקרא מבראשית ועד לעיני כל ישראל, ואח"כ כל הכ"ד ספרים, ואח"כ כל המשניות, וכשנעשה גדול אז מתחיל ללמוד גפ"ת, וגדול והצליחו וגם עשו פרי. ואנכי בכיתי על זה למה ועל מה לא יעשה כן בארצנו, הלואי שיתפשט המנהג הזה בכל תפוצות ישראל. רואים מזה שבארצות אשכנז לא היו רגילים במקרא. אז הענין הזה לא התחיל עכשיו. ועד היום אין כזה מציאות ללמוד מקרא חומש או נביא עם טעמים באיזה בית כנסת או ישיבה אם לא בשעות שאינם מעיקרי הסדרים.

[אבל צריך לדעת שהחכמים היו בקיאים במקרא, כל הקדמונים המליצות שהם כותבים הכל מהתנ"ך, כולם שולפים פסוקים אחד אחרי השני. לדוגמא ספר שערי תשובה לרבינו יונה כל שורה זה פסוק, ולא רק פסוק אלא פסוק לעומק. וגם בדורות האחרונים לדוגמא החפץ חיים כל הספרים שלו שמירת הלשון אהבת חסד, הכל בנוי על פסוקים. אז זה נכון שבציבור המקרא היה עזוב, אבל כל חכמי ישראל היה תמיד שקועים במקרא.]

אבל צריך ללמד זכות על עם ישראל, שבתקופת הגלות הקשה והמרה כשהיו ישראל דוויים סחופים ומטורפים, "בערב תאמר מי יתן בקר" ולא היה מנוח לכף רגלינו, ולא היה ישוב הדעת, היה הכרח דבר ראשון לדאוג שידעו לשמור את המצוות, ולכן כל למודם היה רק בש"ס שמשם אנו יודעים את ההלכה איך לעבוד את ה' בקיום המצוות. זה הסיבה הפשוטה שהזניחו את לימוד המקרא, והתמקדו בלימוד הגמרא.

יותר לעמוק אפשר להגיד, שהרי כתוב "מלכה ושריה בגוים אין תורה", וכי אפשר לומר שבזמן הגלות לא היה תורה? והרי כמעט כל התורה שבידינו נתחברה בזמן הגלות, המשנה והש"ס והזוהר, כל הראשונים והאחרונים והפוסקים, הכל נעשה בגלות, וא"כ איך אפשר לומר אין תורה. התשובה, ש"אין תורה" הכוונה לחלק הסוד שבתורה. שהתורה יש בה פנימיות וחיצוניות, החלק של החיצוניות דהיינו חלק קיום המצוות זה נשאר לנו, אבל התורה שנשתכחה זה חלק הפנימיות. ועל הפנימיות כותב הרמח"ל בדרך חכמה, שהעיון העיקרי שיש בתורה הוא העיון באלוקיות דהיינו בסתרי יחודו, שזה ענין הסוד, ואח"כ הוא כותב, כלל הידיעות שצריך האדם לידע קודם שיכנס לחקירות העיון באלוקיות, והן אותן שעליהן נבנות החקירות ההן [פ' שעל מה מבוסס עיון האלוקות] וזהו **כלל כתבי הקדש** וביאוריהם העיקריים ומאמרי החכמים ז"ל בש"ס ובהגדות [דהיינו המדרשים], כי עליהם נוסדות חקירות העיון באלוקיות. זאת אומרת שכל חקירות העיון באלוקות דהיינו כל הסודות שבתורה, נלמדים מהתנ"ך מכתבי הקודש, וא"כ כ"ד כתבי הקדש הם הרקע והבסיס לכל סודות התורה. ולכן בזמן הגלות שענין הסודות היו נעלמים, ממילא לא כל כך הבינו צורך ללמוד את המקרא, כי לא מבינים את הסוד הגנוז בזה. לדוגמא ספר יוחסין של דברי הימים, שזה עשרה פרקים של שמות שלא מבינים את הצורך ללמוד את זה. אבל כתוב בגמרא בפסחים סב: שרב שמלאי רצה ללמוד ספר יוחסין בג' חדשים, ור' יוחנן אמר לו שללמוד את זה לוקח יותר משלוש שנים. וזה ר' יוחנן שכתוב עליו ביבמות (עב:) שלמד את כל תורת כהנים בגמרא בג' ימים, ובסברא בג' חדשים. אז את כל תורת כהנים אפשר ללמוד בג' חודשים, אבל ללמוד את ספר יוחסין צריך ג' שנים. אז רואים כמה דברים גנוזים בתורה. ואמרו בפסחים שם, שמיום שנגזר ספר יוחסין תשש כחן של חכמים וכהה מאור עיניהם. ומפרש רש"י שנגזר מהן טעמי תורה שהיו בו. עוד אמרו שם, אמר מר זוטרא בין אצל לאצל טעינו ד' מאה גמלי דדרשא. אז רואים כמה התורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים.

השפע הגדול שנשפע באמירת פסוקי התנ"ך

הרמח"ל כותב בספר דרך ה' חלק ד' פרק שני, כשהוא מדבר על התורה. בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו ית' לצורך בריותיו, יש השפעה אחת עליונה מכל ההשפעות, שענינה הוא היותר יקר ומעולה מכל מה שאפשר שימצא בנמצאים וכו', ואמנם קשר הבורא ית"ש את השפעתו זאת בענין נברא ממנו יתברך לתכלית זה והוא "התורה". וענין זה משתלם בשתי בחינות "בהגיון" וב"השכלה", [הגיון פירושו, שמי שרק אומר את המילים של התורה, כבר עושה פעולה גדולה, ההשכלה זה העיקר, מה שהוא יותר מעמיק הוא בדרגה יותר גבוהה] כי הנה חבר האדון ברוך הוא כלל מלות ומאמרים שהם "כלל חמשה חומשי תורה" ואחריהם במדרגה נביאים וכתובים, וקשר בהם ההשפעה הזאת באופן שכשידוברו הדברים ההם תמשך ההשפעה הזאת למדבר אותם. אז הרמח"ל אומר שאם ידברו את המילים של התנ"ך כל השפע הגדול של הקב"ה ימשך למדבר אותם, ואח"כ זה מתפשט גם למשניות גמרא וכו'.

ענין פרד"ס

כל התורה נדרשת בארבע דרכים פשוט רמז דרש סוד. **הפשט** אנו רואים כמה הוא עמוק, כמה עמוקות יש בהלכה אחת מסדר נזיקין, וכל מה שדברו כל החכמים זה בענין פשוט. **הדרש** הוא דבר ארוך מאוד, עיקר הדרש הוא, שכל מה שנאמר בתורה

שבעל פה שזה כל ההלכות שבמשניות ובגמרא, איך זה נדרש מהתורה שבכתב, וזה נקרא מכילתא ספרא ספרי, והרעיון של דרש הוא, שבתורה כל מילה יקרה, לדוגמא, כתוב "ואם מן הצאן קרבנו" היה צריך להיות כתוב צאן קרבנו, למה נאמר ה-צאן, מן הצאן, אם מן הצאן, ואם מן הצאן, ארבע תוספות יש פה, כל תוספת לדרשא. ועל דרך זה, כל מה התורה שבע"פ, נדרש מהתורה שבכתב. **רמז** צריך ביאור רב מה זה, זה סוד גדול. **סוד** זה עיקר הפרי. נרחיב מעט על ענין הסוד.

הרמב"ן כותב בהקדמה לפירוש התורה, כי כל יקר וכל פלא וכל סוד עמוק וכל חכמה מפוארה כמוס עמה חתום באוצרה ברמז בדבור בכתובה באמירה וכו', לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ונאמר פלאות עדותיך על כן נצרתם נפשי. עוד שם, וכל הנמסר למשה רבנו בשערי הבינה, הכל נכתב בתורה בפירוש או ברמיזה בתיבות או בגימטריאות או בצורת האותיות. עוד שם, ושלמה המלך שנתן לו האלוקים החכמה והמדע הכל מן התורה היה לו וממנה למד. עוד שם, עוד בידנו קבלה נאמנת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר וכו', ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה ע"ג אש לבנה (וכו') שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות וכו' ונתנה למשה רבנו על דרך חלוק קריאת המצוות.

דבר נורא כותב רב האי גאון כותב בספר קול ה' בכח, שהם מקובלים איש מפי איש עד מרע"ה, שיש י"ד סוגי א"ב, כמו א"ל ב"ם, את בש, איק בכר, אחס בטע, וכל התורה כולה תתחלף ותדרש בכל סוגי הא"ב. אז רואים כמה חכמה גדולה ועמוקה יש בתורה. ויש מסורת מהגאונים שבפסוק "זה ספר תולדות אדם" מרומז כל סוד חכמת הפרצוף.

בסוף פרשת וישלח יש פרשה תמוהה פרשת "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", שהיא פרשה שלכאורה אין מבינים את התועלת שבה. רשב"י בזהר מבאר שבפרשה הזאת כתוב כל עניני הרע שיש בבריאה שהכל יתוקן, הכל כתוב שם בשמונה מלכים. מי העלה על דעתו שדברים כאלה גדולים כתובים בפרשה הזאת. ואומר הרמח"ל שצריך לקחת את זה בבנין אב, שאם בפרשה הזאת יש כ"כ הרבה סוד, אז ודאי שכן הוא בכל התורה כולה.

הגר"א כותב בס"ד (פ"ה), והכלל, כי כל מה שהיה והיה ויהיה, הכל כלול בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, ולא הכללים בלבד אלא אפילו פרטיו של כל מין ומין ושל כל אדם בפרט, וכל מה שאירע לו מיום הולדו ועד סופו וכל גלגוליו וכל פרטיו ופרטי פרטיו, וכן של כל מין בהמה וחיה וכל בעל חי שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם, וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם בכל מין ומין ואישי המינים עד לעולם, ומה שיאירע להם בשרשם.

התועלת שיש בלימוד המקרא.

שמעתי מאמו"ר זצ"ל בשם הגר"א שיש בלימוד המקרא ב' תועלתיות: א. לישור הדעות [שזה בפשוטו של המקרא, שבקריאת הפסוק לומדים את מוסר שיש בתורה וכדו'] ב. להבין את הסוד.

אני רוצה כעת להתעכב על החלק הראשון של יישור הדעות.

אפשר להגיד בדרך משל שמי שלא למד תנ"ך, אפשר לומר עליו "**לא ידעתי את ה'**". כי הקב"ה מביע את עצמו במקרא, הוא שלח את משה רבינו והביא תורה מפי הגבורה, והוא שלח את הנביאים שיגידו מה הוא רוצה, מי שלא רוצה לדעת מה הקב"ה אומר, 'לא ידעתי את ה'.

האמונה: כל האמונה שלנו בנויה על המקרא. האמונה בנויה על יציאת מצרים, ועל מתן התורה, ועל הרצף של הנסים והנפלאות שהקב"ה עשה עם ישראל במדבר, בכניסה לארץ ישראל, ולאורך כל הדורות וכל זה כתוב במקרא ומשם אנו לומדים ומבססים את אמונתנו. וכל זה ה' עשה כדי שנדע כי אני ה'. וכמו שנאמר ביציאת מצרים וידעתם כי אני ה'. [באמת היום אחת הבעיות שיש [עם נושאים וכדו'] זה מפני שהאמונה לא מבוססת, מי שלמד את התנ"ך שהיה ילד, אין לו שאלות, הוא יודע שיש ה'.]

ידיעת רצון ה': מהמקרא אנחנו יודעים מה רצון ה', מה חשוב אצלו, מה יקר לו, הכל כתוב בתורה, המקרא הוא דבר ה' איך להתייחס אליו ואל תורתו ואל מצוותיו. לדוגמא, ספר דברים בו מרע"ה כותב את החיוב לקיום התורה ושכרה וענשה. וכן כל דברי הנביאים והמסרים שבהם, אלה הם דברי ה' לעמו ע"י נביאיו, ומהם נקח לעבוד את ה'. מי שלומד את הנביאים יודע מה הקב"ה רצה להגיד לעם ישראל.

כל המקרא מלא מכל מיני רעיונות שהקב"ה מסר לעמו על ידי נביאיו, וכל פסוק ופסוק הוא רעיון נפלא. לדוגמא, פתיחת ספר ישעיהו "ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן". כמה חכמה ועמק יש בפסוק הזה בפשט, שהרי בשור נאמר קונוה, בחמור רק אבוס בעליו, חמור רק אחרי שבעליו נתן לו לאכול, אז הוא מכיר את בעליו, אבל השור רק קנית אותו, הוא מבין שאתה בעל הבית שלו. והנמשל, שיש אנשים שמבינים את הכרת הטוב לה' רק אם ה' נתן להם, אבל זה שהוא ברא אותם ועשה אותם זה לא מחייב אותם, יש כאן השוואה בין השור והחמור לעם ישראל. והחלוקה בין "ישראל" שהם החשובים שעליהם נאמר "לא ידע", ו"עמי" שהם הפשוטים "לא התבונן". וכן ישנם הבנות ורעיונות עד בלי די. וזה רק פסוק אחד, וככה בכל פסוק ופסוק יש בו בפשט רעיונות גדולים ועמוקים.

סדר השנים ומהלך העולם מתחילתו עד סופו: מי שלמד תנ"ך יודע את סדר השנים מתחילת בריאת העולם ועד סוף האלף השישי, הכל מבואר בתורה. מתחיל בששת ימי בראשית, עשרה דורות מאדם ועד נח, דור המבול והפלגה, תקופת האבות, עם ישראל במצרים ובמדבר, כניסה לארץ ישראל - בספר יהושע, כל תקופת השופטים - בספר שופטים, תקופת מלכות ישראל - בספר שמואל ומלכים, גלות בבל, החזרה בזמן בית שני - בספרים דניאל, עזרא, נחמיה. ובדניאל כתוב מה שיעבור עלינו עד עת הקץ לפי סדר ד' מלכויות של הגויים, "עד כבר אנש אתה וליה יהב שלטן ויקר ומלכו, מלכותיה מלכות עלם ושלטוניה בכל דור ודור", שזה מלך המשיח. כמה ישור דעות יש לאדם שידע את כל הסדר הזה, הכל פרוש לפניו כשלמה, הוא רואה מול עיניו את כל סדר הנהגת ה' מראש ועד סוף, כמה הוא אדם מבוסס ורגוע, (וניצול מכל מיני דעות משונות).

לומדים להתנהג לפי רצון ה': אני רוצה להביא קצת דוגמאות שנלמדים מן המקרא מהו רצון ה', והם אפס קצוהו כטיפה מן הים, אבל איך פירושה זיל גמור.

בתנ"ך לומדים מה ה' לא רוצה שיעשו. בדור המבול כתוב "כי השחית כל בשר את דרכו" "ומלאה הארץ חמס", וכתוב באנשי סדום שהיו רעים וחטאים, והחטא שלהם היה "גאון שבעת לחם ושלות השקט..... ויד עני ואביון לא החזיקה".

כל עניני האבות שמהם אנו למדים איך לעבוד את ה', כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. אני אציין רק כמה גרגרים מהנהגת גדולי וראשי האומה. מאברהם אבינו אנו למדים את מידת החסד, לדוגמא הכנסת אורחים. עוד דבר, כשראה שמתפתחת מריבה בין רועי אברם ורועי לוט אמר ללוט הפרד נא, וויתר לו, ואמר אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה לומדים מפה את ענין הויתור. וזה רק כמה דברים קטנים.

משה רבינו עליו השלום, ישעיה הנביא אומר עליו, "איה המעלם מים את רועה צאנו איה השם בקרבנו את רוח קדשו". יש כאן שני תוארים על משה א. רועה צאנו, וזה מה שנקרא במדרשים רעיא מהימנא. ב. השם בקרבנו את רוח קדשו, וזה שמו שנקרא בפי כל ישראל משה רבינו. שמשה גם הביא לנו את התורה, והוא גם היה הרועה של עם ישראל. הבה נתבונן מעט מה הם מעשיו של מרע"ה הכתובים בתורה. מיד כשיצא מבית פרעה כתוב, "ויגדל משה ויצא אל אחיו וכו' וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו" "ויך את המצרי". "ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך". "ויבואו הרועים ויגרשום ויקם משה ויושיען וישק את צאנם" הוא דואג לחלשים, ולכאורה לא ידע מי הם, וגם ידע שהרועים יכולים להתנקם בו. כתוב "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" עניו הענווה. במראה הסנה סירב ללכת כדי לא לפגוע בכבוד אחיו הגדול אהרן. הוא אמר ליהושע "המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים בתת ה' את רוחו עליהם" הוא לא רצה את הכבוד והגדולה לעצמו. בחטא העגל הוא אמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" מסר נפשו על ישראל.

דוד המלך: בפסוק הראשון שמוזכר דוד המלך כתוב, "יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו". והמדרש אומר, יודע נגן - במקרא. גיבור חיל - במשנה. ואיש מלחמה - יודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ונבון דבר - שמבין דבר מתוך דבר. ואיש תואר - שמאיר פנים בהלכה. וה' עמו - שהלכה כמותו בכל מקום. כל ספר תהילים מלא ממעלותיו של דוד המלך, אני רק אציין כמה דוגמאות קטנות. "שמרה נפשי כי חסיד אני". הוא מעיד על עצמו שהוא חסיד. "ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" זה ענווה. ואמר במדרש "לא גבה לבי" בשעה שמשחוני למלכות, שהרי בהתחלה הוא היה נרדף ומושפל ונדחה, ועכשיו שהוא נתמנה למלכות היה צריך לגבוה לבו, אבל לא גבה ליבי. "ולא רמו עיני" בשעה שהרג את גלית, שכולם פחדו ממנו ודוד נצח אותו, ואפילו אז לא רמו עיני. "ולא הלכתי בגדולות" בשעה שהעליתי את הארון, שזה היה מעמד גדול מאוד, שהגיעו לשם כל ישראל, "ולא הלכתי בגדולות" שהוא רקד עד שמכיל אמרה לו "מה נכבד היום מלך ישראל כהגלות נגלות אחד הריקים". "ולא הלכתי בנפלאות ממני", בשעה שהחזירוני למלכותי. שאחר שניצח את כל האויבים הוא ויתר, ולא הלך בנפלאות ממני. דוד המלך אומר "ואני קרבת אלוקים לי טוב" "שיויתי ה' לנגדי תמיד" "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך", והגמ' אומרת (סוכה כו:) שהוא לא ישן שיתין נשמי, במשך שבועים שנה הוא לא ישן חצי שעה. ומה ההתמדה של דוד המלך? כל קי"ט, "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", "כי הייתי בנאד בקיטור" אפי' כשהוא היה בבעיות כל כך גדולות, "חוקיך לא שכחתי". עוד אומר דוד המלך "יגמלני ה' כצדקי כבור ידי ישיב לי, כי כל חוקותיו לנגדי ומשפטיו לא אסור ממנה, ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני". במערה כשהיה יכול להרוג את שאול, וכולם אמרו לו סגר ה' את אויבך בידך, כתוב "וישסע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול". ורק הוריד לו את הכנף, וגם על זה "ויך לב דוד אותו על אשר כרת את הכנף אשר לשאול". כששמעי קלל אותו במעמד כל עבדיו והגיבורים, הוא אמר, "כה יקלל כי ה' אמר לו קלל". וכתוב במדרש שבעבור הגבורה הזאת שכבש את יצרו נעשה רגל רביעי במרכבה. וצריך לדעת שכל בושא נמדדת לפי הזמן והמצב, והרי זה היה כשהוא ברח והוא היה כאוב, ולקלל אדם שבור במעמד הזה, זה הרבה יותר קשה, ואפי' אז הוא לא נתן לעשות לשמעיו שום דבר. וכל מה שאמרנו זה רק טיפה מן הים, זה רק דוגמאות, ושמי שלומד יודע את זה, ומי שלא לומד לא יודע. יש היום כל מיני ספרי סיפורים, זה טוב מאוד ללמוד סיפורים, אבל אפשר ללמוד את המקור.

ענין נביאים

כתוב בגמ' (מגילה יד.) שהיו נביאים כפלים כיוצאי מצרים, אבל נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, הרי לנו שיש צורך לדעת את הנאמר בנביאים, אנחנו לא תמיד מבינים מה הצורך, אבל הקב"ה יודע שאנו צריכים לדעת את ספרי הנביאים. אנחנו אומרים בברכת ההפטרה אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. כל בית כנסת מכובד דואג שיהיו לו ספרי נביאים, אבל מעטים הם שלומדים ויודעים מה נאמר בהם.

יש נביאים ראשונים ונביאים אחרונים. נביאים ראשונים הם במדרגה יותר גבוהה מנביאים אחרונים. הסודות היותר גדולים נמצאים בסיפורים של הנביאים. וכתוב "כי לנביא היום" שזה נביאים אחרונים, "יקרא לפנים הרואה" שזה נביאים ראשונים, רואה נחשב דרגה יותר גבוהה מנביא, [ראה היא בעיניי, ונביא הוא מלשון נב שפתיים, וראה היא יותר חשובה מדיבור]. יש ג' נביאים אחרונים שהם ישעיה ירמיה ויחזקאל ותרי עשר. הגמ' אומרת (ב"ב יד:) שישעיה כולו נחמה, ירמיה כולו פורענות, יחזקאל חצי נחמה וחצי פורענות. וזה כמו ג' אבות, אברהם מידת החסד יצחק מדת הדין, ויעקב ממזג את שני ההנהגות, ואח"כ תרי עשר כמו י"ב שבטים.

"קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון". כל הנביאים נתנבאו בעיקר על ענין גלות וגאולה. כל הנסיונות שהיו במשך הגלויות שהיה ענין צדיק ורע לו, שעם ישראל מתייסרים והגויים יושבים שלווים ושקטים, כ"ז מבואר בנביאים, גם הסיבה לכך וגם הנבואה שעתיד להיות כך. והנחמות שבנביאים עם ישראל מתנחמים בהם, כמו שכתוב במדרש משל למטרונה שגירשה המלך והיו שכנותיה מתקלסות בה, והיא מוציאה כתובתה וקוראה שם שהמלך הבטיח שאע"פ שיגרשנה לא ישא אשה אחרת, ואחר זמן יחזירה לקדמותה ולגדולתה, כן ישראל בגלות קורין בנחמות ישעיה ומתעודדים.

ענין הכתובים

כתובים מחולק לשלוש, א' תהילים משלי איוב, ב' חמש מגילות, ג' דניאל עזרא נחמיה. דניאל עזרא נחמיה זה גלות בבל והחזרה לבית שני.

בספר תהלים כתוב כל הקשר והיחס שיש בין הקב"ה לעם ישראל הן בתפילות הן בזמירות שירות ותשבחות. וכל ספר תהלים זה ענין היחס של האדם לה'.

ספר משלי: שלמה המלך שהוא החכם מכל אדם מבאר את התועלת שבספר משלי בהקדמתו למשלי, וכך הוא אומר "לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים, לתת לפתאים ערמה לנער דעת ומזימה, ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה, להבין משה ומליצה דברי חכמים וחידותם". ע"י פיענוח מליצות החכמים מגיעים להבנת חידתם. נביא דוגמא אחת, כידוע יש מדת החכמה והבינה, וכתוב שקוראים לחכמה אבא ולבינה אמא. וכל זה גילה שלמה המלך במשלי. כתוב "לדעת חכמה ומוסר", אז חכמה הולך עם מוסר, וכתוב "שמע בני מוסר אביך", אז חכמה הולך עם מוסר ואביך הולך עם מוסר, אז חכמה זה אביך. וכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", שאמך הולך מול אביך, וכתב "שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה", פסוק זה הוא תמוה, שהרי פתח באב וסיים בבינה, אלא שבינה הולך עם אמך, ולכן היא עומדת מול אביך. וככה כל ספר משלי הוא ספר הסודות, רק שצריך ללמוד את זה שם. משלי מחולק לשלוש, החלק הראשון מלמד אותנו את כל פיתוי היצר, האשה זרה והנכריה והאיש בליעל. החלק השני זה דבר והיפוכו, שבכל דבר יש שני צדדין, צד חיובי וצד שלילי. והחלק השלישי זה להבין דבר מתוך דבר.

ספר איוב: כל מי שח"ו יש לו יסורים הוא שואל למה זה מגיע לו, זה מאוד קשה שיש יסורים. מי שלמד איוב כבר התעסק בסוגיא הזאת עוד לפני שבאו עליו היסורים, והוא ראה שיש את הטענה של איוב והטענות של החברים, ואחרי זה אליהוא שאמר שזה בגלל הגלגולים כמו שמסביר הרמב"ן. ואז הקב"ה אמר לו שור הבר וליתן חמישים שערי בינה בפרק ל"ט מ' שכתוב שם חמישים פעמים מ', [כך כותב הראב"ד]. ויש בליתן פסוק "לפניו דודין דאבה" שכשיגיע הליתן כל דאבה תהפך לדיצה. יבינו למפרע "אודך ה' כי אנפת בי", שהייסורים זה כדי לקבל יותר שכר, כמו שמי שלומד תורה מתוך הדחק מקבל הרבה יותר שכר, כך כל הצרות זה גורם לקבל הרבה יותר שכר. ולכן כשמגיע ייסורים מי שלמד איוב הוא יודע שיש תשובה לייסורים, והוא עובר את הייסורים בשלום, ומי שלא יודע הוא באמת נבוכ.

בספר קהלת כתוב להביל את כל עניני העוה"ז, ולדעת שכ"ז רעיון רוח, כי כל ההצלחות בעוה"ז כרוך בעקבותם צער ואכזבה. לדוגמא, שלמה המלך בנה את בית המקדש והרבה את כבוד מלכות ישראל, וכתוב בקהלת "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחניו אדם יהיה אחרי ומי יודע החכם יהיה או סכל וישלט בכל עמלי", הבן של שלמה רחבעם, אמר שני מילים אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבim, והוא הרס אל כל מלכות בית דוד הרס את העליה לרגל, שהרי כל ה' שבטים לא עלו לרגל. ועל זה אמר שלמה המלך אני בונה והבן שלי הורס. והעיקר "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" תחת השמש אין יתרון אבל למעלה מן השמש יש יתרון.

מגלת שיר השירים בו מתואר הקשר והיחס בין הקב"ה לעם ישראל.

אשרי מי שלומד את דברי התנ"ך, ועוד יותר אשרי מי שזכה ללמוד בצעירותו, שכתוב במדרש שמה שאדם לומד בצעירותו זה נבלע בדמו.